

6. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. Виноградова. – 4-е изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

7. Культура русской речи: Энциклопедический словарь-справочник / Под ред. Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова [и др.] – М. : Флинта: Наука, 2003. – 840 с.

УДК 811.112.2'373.23:82-6](045)

*Сарміна Г.Л.
(Київ, Україна)*

**КРИПТОНІМ ЯК ЗАСІБ КОДУВАННЯ МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ**
(на матеріалі німецькомовних шантажних листів)

Стаття присвячена проблемі функціонування криптонімів в німецькомовних шантажних листах. Визначена роль та розкриті чинники, що обумовлюють принципи і мотиви криптономної номінації, створена типологія криптонімів з огляду на екстралінгвальні чинники становлення самоназв.

Ключові слова: *криптонім, шантажний лист, кримінальна комунікація, приховане ім'я.*

Статья посвящена проблеме функционирования криптонимов в немецкоязычных шантажных письмах. Определена роль и раскрыты факторы, которые обуславливают принципы и мотивы криптономной номинации, создана типология криптонимов с учетом экстралингвальных факторов становления самоназваний.

Ключевые слова: *криптоним, шантажное письмо, криминальная коммуникация, скрытое имя.*

The article is devoted to the problem of cryptonym functioning in German blackmail letters. The role and factors that cause principles and reasons of cryptonym nomination were determined; cryptonym typology with the regard for extra lingual reasons of self-designation formation was created.

Key words: *cryptonym, blackmail letter, criminal communication, hidden name.*

Сучасний етап розвитку мовознавчої науки визначається багатьма напрямками лінгвістичних розвідок, одне з важливих місць в якому посідають дослідження мовних злочинів, що зумовлено невинним процесом зростання інтересу суспільства до них як соціальних явищ.

Феноменологія шантажу полягає в наявності елементів, які постійно зустрічаються в процесі комунікації між злочинцем та жертвою, а їх поява витікає з вимушеної необхідності. Класичний процес шантажу реалізується в письмовій формі, як правило, у формі листа, що обумовлює дослідження епістолярних формул, при чому важливою частиною

© Сарміна Г.Л., 2012

є аналіз фінальних елементів тексту. Шантаж передбачає збереження анонімності та відсутність автентичних даних щодо укладача тексту, оскільки сам текст є складовою караною діянню. Це обумовлює наявність в шантажних листах несправжніх або прихованих імен.

Проблема дослідження прихованих імен знайшла своє відображення у роботах визначних вітчизняних та зарубіжних вчених. Це дослідження І.Ф. Масанова, Ю.І. Масанова, Ю.В. Собкова, А. Моріса, Е. Сміта, О.І. Дея тощо. Вагомими є загальні праці з ономастики та антропонімії О.В. Суперанської, О.О. Реформатського, Ю.А. Жлуктенка, П.П. Чучки, В.В. Німчука та інших. Проте типологічні параметри криптонімів в шантажних листах не досліджувались, що і обумовлює **актуальність** дослідження.

Об'єктом дослідження є приховані імена, тобто криптоніми, які є характерними елементами шантажних листів. **Предметом** - типологічні і функціональні характеристики криптонімів. **Матеріалом** для дослідження слугує корпус текстів, що складається з 1134 німецькомовних шантажних листів.

Загальна проблема полягає у відсутності досліджень фінальних елементів тексту «шантажний лист», які є складовою конструктивної рамки кримінального листа, що обумовлює вирішення таких **завдань**:

- окреслити роль і функцію криптонімів у німецькомовних шантажних листах;
- визначити принципи і мотиви криптономної номінації;
- проаналізувати та типологізувати криптоніми;
- окреслити перспективи подальших досліджень.

Основна функція номінації полягає в тому, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові і фактично, і юридично виступають як засіб ідентифікації людини у суспільстві. Основною причиною, що спонукає людину тимчасово чи назавжди брати нове ім'я (не те, з яким її знають у суспільстві) є прагнення особи unikнути відповідальності за свої дії (вчинки) та висловлені думки (погляди), конкретно сховатися («замаскуватися») за псевдонім від переслідувачів, ворогів, правосуддя [1, с. 33].

О.І.Дей в своїй класифікації розглядає криптонім як один з видів псевдонімів [2]. Нині майже всі автори, які займалися проблемою вивчення прихованих імен в германських та слов'янських мовах, використовують поняття криптоніма як різновиду псевдоніму. У всіх словниках, які існують сьогодні, криптонім уподібнюється до псевдоніму автора [3,4]. Проте ці поняття мають різне значення. О.С.Мельничук зазначає, що слово псевдонім походить від: псевдо... (від грец. ψευδός – обман, вигадка, помилка) у складних словах відповідає поняттям «несправжній», «неправильний». Мовознавець надає таку дефініцію цьому слову: «Псевдонім (від грец. ψευδώνυμος – несправжньо іменованій) прибране ім'я, прізвище або авторський знак, що ними користуються в пресі письменники, журналісти, актори замість власного прізвища» [5, с.703]. В свою чергу, слово криптонім походить від: крипто... (від грец. κρυπτός – таємний, прихований) – у складних словах означає «таємно» або належність до якогось прихованого стану. «Криптонім (від *κρυπτο...* і грец. ὄνομα – ім'я) – літера чи літери, які замість підписів ставлять іноді автори під своїми творами» [5, с.488]. Ю.В.Собков надає цьому поняттю таку дефініцію: «Криптонім це - будь-яке скорочення автором одного, кількох чи всіх складників власного імені у вигляді літер, неповних слів самостійно або в поєднанні з різного роду графічними знаками (зірочками, крапками, рисками, дужками), цифрами та приписами у вигляді літер, сполук слів, окремих слів або їх частин» [1: 325]. Проте крип-

тоніми не завжди походять від справжнього імені чи прізвища або збігаються з ними. Саме тому ми вважаємо криптонім особливою формою псевдоніму, яка заслуговує на окремий розгляд. Ми розглядаємо криптонім, як підпис під твором замість імені автора, який не передбачає можливості ототожнення його з тією або іншою конкретною особою, отже, криптонім – це таємне ім'я, створене з метою приховати справжнього автора твору. Криптонімом зазвичай користуються при обнародуванні ризикованих в тому або іншому відношенні творів, якими і є шантажні тексти.

К.Зойтер виділяє три рівні функціонування імен та вказує на існування наступної ономастичної ієрархії: перший рівень – антропоніми, другий рівень – псевдоніми, третій рівень – криптоніми [6:107]. Усі три рівні мають спільну рису - вони позначають назву певної персоналії. Проте антропоніми мають скоріше функціональну природу та їх навряд чи можна замінити. Псевдоніми – це імена, які людина вживає в тій чи іншій діяльності замість справжніх. На відміну від них криптоніми застосовуються виключно в одній галузі життя, наприклад, при скоєнні злочину. Розбіжність із псевдонімом полягає в тому, що криптонім є не тільки вигаданим іменем, а й у широкому розумінні цього слова таємним ім'ям. Якщо за антропонімом або псевдонімом людину видається можливим ідентифікувати, то у випадку щодо криптоніму це є виключенням [6]. Антропоніми обираються в залежності від власних вподобань і мотивів, серед критеріїв вибору можна назвати звучання імені, особисті відносини з власником цього імені, співзвучність імені та прізвища. При виборі псевдонімів з'являються додаткові мотиви – людина бажає приховатися через політичні або особисті мотиви, приховати важке для розуміння чи вимови ім'я, змінити дуже поширене ім'я. За допомогою криптоніму особа хоче створити собі певний імідж.

Укладаючи шантажні тексти злочинці мають на меті приховати власну ідентичність, тому відсутність підпису або наявність криптоніму є характерними ознаками збереження анонімності. Перед дослідниками таких текстів постають два основних питання:

- якими критеріями злочинці керуються при виборі таємних імен?
- якими критеріями ономастики їх можна охарактеризувати?

Х.Кьорнер пропонує узагальнити криптоніми відповідно до *мотивації імені*, тобто приналежності імені до певної сфери життя та *намірів злочинця*, тобто впливу, який він планує здійснити за допомогою прихованого імені [7: 332]. На основі критеріїв Х.Кьорнера нами була розширена запропонована ним типологія криптонімів.

З огляду на мотивацію імені, ми поділяємо криптоніми на такі підгрупи:

1. **Вигадані імена** осіб, серед яких можуть бути ім'я, прізвище або прізвисько. Наприклад: *Willy M. Oney, Bogdan, Simone mit Rene, Johnny Acht, Romano Sette*. 2. **Імена та прізвища відомих осіб**, наприклад, імена реально існуючих політиків чи акторів, які використовуються для обмовлення, дискредитації такої особи.

2. **Назви груп або організацій**, які вказують або на ступінь організованості злочину або на приналежність шантажиста до них: *Terror-Gruppe, Club, Gesellschaft zur Warnung insolvenzspezifischer Pflichten, Internationale Protect Organization, Pet-Trust-Team, Exonia (geheimbund), Terrororganisation Freies Deutschland, Bund für gerechte Geldverteilung* тощо. Іноді серед криптонімів, що належать до цієї підгрупи, з'являються такі, що містять вирази право- та лівоекстремістських організацій, і тим самим вказують на політичне підґрунтя шантажного процесу: *Viva le revolution, Inshallah*.

3. Окрему групу утворюють **імена відомих постатей**, історичних або літературних персонажів. Згадуються імена героїв літературних творів, казкових істот або біблейських постатей. Літературні твори для шантажистів є скарбницею, з якої вони вичерпують ідеї. Приміром: *Hitler, Hannibal, Robin Hood*.

4. **Скорочення**, серед яких або ініціали імені - *E.W., b. g.*, або криптичні скорочення, як наприклад: *A D U A, U.CO*, які не можна розшифрувати.

5. **Іноземні слова**, серед яких переважають англійські. Це можна проілюструвати на таких прикладах: *Minimalist, Goofy, Flip&Flap, Pet-Trust-Team, Anonym*.

6. **Назви професій, сфери діяльності**: *ihr persönlicher Fotograf, der SchienenHeiler, zwei Ex-Scharfschützer*. До цієї групи відносимо позначення шантажистів в якості співробітника певної організації, наприклад: *Mitarbeiter der Firma X*.

7. **Поняття, які позначають природу**, в першу чергу це назви рослин: *die Maikäfer, der Pilz* або назви тварин: *Goldadler, Elch von der Ren-Tier-Gruppe, der böse Wolf*. В наявності є багато семантичних конотацій, джерелом натхнення можуть бути як хижі звірі, так і безпечні тварини.

8. **Інші назви**, які не увійшли до вищезгаданих категорій, можуть походити з будь-якої сфери життя або взагалі не мати жодної мотивації: *CODE 1313, Idla, XY, GRRIX*.

Відповідно до намірів злочинця, якими вони керуються при виборі криптоніму, можна виділити наступні підгрупи:

1. Процес шантажу передбачає дві складові - загроза та вимагання, саме тому вибір криптоніму може бути зумовлений наміром **посилення загрози**. Наприклад: *der Hexer, Euer Feind, ErPresser, Terror-Gruppe*. Особлива форма зустрічається в тих випадках, коли злочинець має на меті за допомогою свого підпису посилити загрозу таким чином, щоб позначити засіб загрози: *der Schienenheiler, der Fuerteufel*.

2. **Власна індивідуалізація** з метою виключити можливість бути переплутаним з іншим злочинцем. Такі криптоніми різняться певною креативністю: *der Mastenknicke, Bananarol*.

3. Задля досягнення **анонімізації** вживаються як правило засоби експліцитної анонімізації, наприклад: *der Freund, Anonym, Hr. Lustig, Mister X, XY, Euer, die deutschen Freunde*. В деяких випадках анонімізація представлена імпліцитно, і шантажисти відмовляються від підпису і навіть уникають вживання займенників.

4. Деякі шантажисти бажають підкреслити **власне звеличення** та тим самим акцентують свою перевагу та ступінь володіння ситуацією: *Emperor, Führer des zukünftigen vierten Reiches, Boss, die fantastischen 4, Mister Muster, die Aussteiger*.

5. Окремі злочинці при виборі імені керуються **каритативними асоціаціями**, наприклад: *Bund für gerechte Geldverteilung, Internationale Protect Organization, Gesellschaft zur Warnung insolventspezifischer Pflichten*.

6. Представлення **шантажу як ділової справи** ілюструють такі приклади: *die GmbH, Gesellschaft zum Schutz von Dienstleistungsbetrieben*.

7. **Інші назви**, які не увійшли до вищезгаданих категорій: *SHG-RF, b.g., Idla*.

Злочинці дійсно витрачають певний час на створення влучного криптоніму та надають цьому пунктові неабиякого значення. Криптоніми задіяні в обмеженій комунікативній області, можуть обиратися самостійно та належать до найбільш продуктивної області ономастики.

На підставі проведеного аналізу нами були визначені роль і функції прихованих імен й окреслені специфічні риси номінації в німецькомовних шантажних листах. На основі принципів криптономної мотивації була запропонована власна типологія. Вивчення лінгвістичних особливостей шантажних текстів відкриває перспективи для розвитку судової лінгвістики та вирішення її прикладних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Собков Ю.В. Криптоніми як особливі одиниці у системі антропонімів / Ю.В. Собков // Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес: друга міжнародна наукова конференція, 20-21 квітня 2007 р.: матеріали. – Чернівці, 2007. – С. 322-325.
2. Дей О.І. Словник українських псевдонімів. – К.: Наукова думка, 1969. – 557с.
3. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
4. Белокурова С.П. Словарь литературоведческих терминов. – СПб.: Паритет, 2007. – 320 с.
5. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів. – К.: Укр. Енцикл., 1985. – 966 с.
6. Seutter K. Eigennamen und Recht. – Tübingen: Niemeyer, 1996. – 254 s.
7. Körner H. Anthroponym – Pseudonym – Kryptonym: Zur Namensgebung in Erpresserschreiben / H. Körner // Grzybek P., Köhler R. (Hrsg.): Exact methods in the Study of Language and Text. – Berlin: de Gruyter, 2007. – s. 331-341.
8. W.Fleischer Variationen von Eigennamen/ Fleischer W.- Berlin: Akademie Verlag, 1973.- S.52-63- (Der Name in Sprache und Gesellschaft) – (Beiträge zur Theorie der Onomastik).
9. Німчук В. В. Про українську псевдонімію та криптонімію. – Українська мова. – 2002. – № 2. – С. 30–58.